<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-9-1-24-31>

УДК 364.042

Нітенко Ольга

Особливості навчання та фінансування німецьких студентів в умовах пандемії COVID-19

Анотація

У статті визначені особливості навчання здобувачів вищої освіти в Федеративній республіці Німеччина під час кризи, спричиненої пандемією COVID-19. Перш за все, це перехід на дистанційне навчання та втрата більшістю студентів роботи. Описано шляхи подолання цієї кризи у навчальному процесі: масове запровадження для навчання різноманітних відеоплатформ, розміщення відеолекцій та електронних посібників на сайтах університетів, створення спільних груп викладачів і здобувачів вищої освіти у месенджері WhatsApp. У статті зазначається, що серед позитивних моментів дистанційної освіти і студенти, й викладачі відзначають те, що воно дозволяє проводити дискусії; серед негативних – проблема ефективного та адекватного оцінювання результатів дистанційного навчання. Наразі німецькі університети дали дозвіл складати іспити он-лайн лише з визначених дисциплін (кожен університет затверджує свій перелік). Лабораторні та деякі інші специфічні заходи відбудуться після завершення карантинного періоду. Друга особливість, помічена під час кризи, спричиненої пандемією COVID-19 у ФРН, це втрата багатьма студентами роботи, яку вони поєднували з навчанням. Для підтримки німецького студентства у боротьбі з наслідками цієї кризи запроваджена значна кількість спеціальних програм на різних рівнях: як із боку держави та федеральних земель, так і з боку самих університетів. Зокрема, студенти можуть звернутися до держави за кредитами, а саме – подати заявку на екстрений кредит у розмірі до 650 євро на місяць. Поточні студентські кредити цього банку, а також нові програми повинні залишатися безвідсотковими для вітчизняних студентів до кінця березня наступного, 2021-го, року. Іноземні студенти в Німеччині зможуть отримати кредит з липня 2020 року. Крім того, у багатьох університетів Німеччини створено фонди допомоги студентам, які постраждали від кризи, спричиненої пандемією COVID-19.

Ключові слова: відеозаняття, відеолекції, викладачі, дистанційне навчання, криза, пандемія COVID-19, студенти, університети.

Вступ

Постановка проблеми та її актуальність. З огляду на безпрецедентні наслідки світової кризи, спричиненої пандемією COVID-19 у 2020 році, актуальним для України видається вивчення кращого досвіду подолання цієї кризи розвиненими європейськими державами, однією з яких є Федеративна республіка Німеччина. Експертами визнаються як ефективні механізми подолання кризи, напрацьовані цією країною у багатьох сферах суспільства, зокрема, і в галузі вищої освіти. Тому вивчення цих механізмів слід вважати доцільним.

Аналіз попередніх досліджень з проблеми

Із початку карантину, запровадженого на території ФРН через пандемію COVID-19, значна кількість німецьких авторитетних видань присвятили увагу проблемам вищої освіти в нових нестандартних умовах. Це газети «Die Welt», «Tagesschau», «Die Süddeutsche Zeitung»,

«Frankfurter Allgemeine», журнали «Focus», «Spiegel» та інші. Однак наукових праць, присвячених даній проблемі, наразі немає.

Метою статті є вивчення особливостей навчання та фінансування німецьких студентів в умовах кризи, спричиненої COVID-19.

Методи дослідження

аналіз і узагальнення емпіричних даних, що містяться на сайтах німецьких університетів та в німецьких електронних виданнях, а також отриманих у статті результатів для визначення стану дослідженості проблеми та з'ясування особливостей навчання та фінансування німецьких студентів в умовах пандемії COVID-19;

- *порівняльний аналіз, аналогія при вивченні та зіставленні різних інструментів, які використовують німецькі університети для подолання кризи, спричиненої пандемією COVID-19;*
- *систематичного спостереження для опрацювання даних щодо особливостей навчання та фінансування німецьких студентів в умовах пандемії COVID-19.*

Результати дослідження

Соціологічні опитування, проведені в Німеччині навесні 2020 року, показують: якщо раніше навчання в університеті асоціювалося у німецьких студентів із відеопроєкторами та крейдяними дошками, то під час весняної пандемії коронавірусу 2020 року воно асоціюється з ноутбуком або комп'ютером і чашкою кави поряд із ним у себе вдома (Танн, 2020).

Здобувачі вищої освіти та викладачі університетів були не зовсім підготовленими до навчання он-лайн. Рішення про початок такого навчання через карантин їм повідомили адміністрації університетів, починаючи з середини й до кінця березня 2020 року, залежно від Федеральної землі. Було лише відомо, що таке навчання продовжуватиметься невизначений термін, і про його припинення повідомлять додатково. І перед студентами, й перед викладацьким складом постало багато викликів. У більшості університетів ФРН навчання он-лайн розпочалося на початку квітня 2020 року. На сайтах деяких університетів воно називалося «експериментальним» або «пробним». Переважна більшість закладів вищої освіти зробили доступними для своїх студентів онлайн-лекції, які можна дивитися як у режимі реального часу, так і на домашній сторінці університету. У розпорядженні окремих університетів, як, наприклад, у Кельнському, є невеликі студії звукозапису, у яких викладачі можуть записувати та завантажувати семінари чи навчальні посібники.

Майже всі викладачі обрали для проведення занять зі своїми студентами визначені відеоплатформи. На початковому етапі роботи в режимі он-лайн у всіх учасників навчального процесу спостерігалися певні технічні труднощі. Найпоширеніші проблеми, на які скаржаться здобувачі вищої освіти в соціальних мережах, такі: 1) нестійкий зв'язок між учасниками відеочату; 2) деякі студенти не вимикали мікрофони на своїх комп'ютерах, і під час заняття було чутно непотрібні шуми, які заважали іншим; 3) окремі учасники забували вчасно натискати в програмі певні позначки для того, щоб задати питання, показати свою згоду або схвалення, попросити про перерву тощо. Однак згодом і студенти, й викладачі звикли до певних технічних особливостей, і наразі організаційні моменти вже не відбирають у занять он-лайн стільки часу, як це було спочатку. Система дистанційного навчання в університетах Німеччини функціонує. Це й відеоплатформи для групових занять, і відкриті лекції на сайтах університетів, і групи з певних навчальних курсів, створені в месенджері WhatsApp, де викладачі дають студентам завдання. Слід зазначити, що по-справжньому яскраві враження від занять на відеоплатформах отримують здобувачі вищої освіти тих навчальних курсів, у яких навчаються також іноземні студенти, наприклад, з Індонезії або Бразилії, оскільки під час

відеозанять їх учасники можуть побачити на задньому фоні екзотичні пейзажі чи почути звуки природи південних країн. Як свідчать відгуки в соціальних мережах, такі особливості досить позитивно впливають на загальну атмосферу занять. Цікаво, що деякі викладачі заохочують студентів обирати на час занять гармонійну для них обстановку та віртуальний фон, вважаючи, що це значно підвищує ефективність навчання й засвоєння знань.

Доцільно також відмітити, що більшість викладачів толерантно ставиться до тих випадків, коли студенти не змогли вчасно переслати або прикріпити файли з виконаними завданнями на певну навчальну он-лайн платформу або надіслати їх на визначену адресу електронної пошти (часто – їх особисту) через технічні перешкоди. У такому разі, розуміючи, що більшість електронних сервісів під час карантину є перевантаженими користувачами, викладачі дозволяють надсилати їм матеріали у спеціально створені групи месенджера WhatsApp на мобільні телефони.

У той час, як із технічним аспектом навчання в університетах все відносно швидко налагодилося, його організаційні моменти часто було вирішувати досить складно. Наприклад, до карантину більшість німецьких студентів записувалися на обрані ними навчальні курси в призначений для цього час, безпосередньо в університеті й у викладачів, які їх проводитимуть. Наразі з цим виникла проблема, оскільки деякі викладачі вимагали зареєструватися на їх лекції через каталог курсу, а деякі просили студентів надсилати їм особисто спеціальні електронні листи, які автоматично вважалися б реєстрацією на їх курс. Це в багатьох випадках призвело до того, що не всі студенти встигли записатися до тих викладачів, до яких вони хотіли.

Серед позитивних особливостей дистанційного навчання і студенти й викладачі відзначають те, що воно дозволяє проводити дискусії. Викладачі стверджують: якщо під час навчання в аудиторії вони не могли чітко чути всіх висловлювань студентів і когось залишали поза увагою, то під час он-лайн навчання вони мають можливість добре чути кожного учасника відеочату. Якщо в великих лекційних залах університетів багато хто зі студентів соромився, то в більш камерній обстановці відеозаняття, фізично перебуваючи в себе вдома, студенти почуваються впевненіше і відповідають частіше й охочіше.

Цікаво, що на сайтах багатьох університетів у період карантину можна знайти спеціальні спортивно-оздоровчі заняття он-лайн для всіх бажаючих: як викладацького складу, так і здобувачів вищої освіти. Такі заняття мають на меті протистояти стресу. Їх проводять дистанційно викладачі фізичної культури різного профілю. Наприклад, в Університеті Гумбольта (Берлін) після півгодинної медитації викладач направляє студентів по парах у віртуальні приватні чати, у яких їм слід розповісти одне одному про їх психологічний стан.

Однак, крім самого дистанційного навчання, яке для багатьох здобувачів вищої освіти видається дедалі привабливішим, існує також проблема ефективного та адекватного оцінювання його результатів. Наразі німецькі університети дали дозвіл складати іспити он-лайн лише з визначених дисциплін (кожен університет затверджує свій перелік). Лабораторні та деякі інші специфічні заходи відбудуться після завершення карантинного періоду. Як будуть проходити іспити на випускних курсах та вступні іспити в університети поки що невідомо (Koch, 2020). Кожен університет намагається спрогнозувати в індивідуальному порядку, коли і як він зможе переключитися з роботи в режимі он-лайн на безпосередньо аудиторну діяльність і проводити звичайні заняття зі студентами, використовуючи певні заходи безпеки. До цього часу навчання у всіх закладах вищої освіти проводиться лише он-лайн.

Традиційно в Німеччині на літній семестр щороку вступає менше нових студентів, ніж на зимовий семестр. Студентські ради окремих університетів розробили спеціальні вступні заходи для майбутніх цьогорічних першокурсників. Наприклад, такі заходи можуть надавати

студентам можливість познайомитися зі своїми новими однокурсниками – як правило, в Інтернеті. Однак єдиної процедури такого плану для всіх університетів Німеччини немає.

Слід розглянути ще одну – на жаль, негативну – тенденцію в вищій освіті ФРН під час карантину через COVID-19. Це втрата німецькими студентами заробітку, який був у них під час навчання. За даними сучасного соціального дослідження Німецької студентської спілки (нім. Deutsches Studentenwerk), Німеччина налічує більше двох мільйонів студентів, які поєднують роботу з навчанням. Щоб допомогти тим студентам, які втратили роботу за сумісництвом, стикаються з фінансовими обмеженнями і не мають можливості отримати стипендію-позику від Федерального фонду підтримки освіти, Федеральне Міністерство освіти Німеччини має на меті ввести для них безпроцентний кредит (BAföG – Bundesausbildungsförderungsgesetz). Як відомо, стипендія-позика від Федерального фонду підтримки освіти надається малозабезпеченим студентам, щоб зрівняти їх шанси з забезпеченими і дати можливість всім бажаним, які відповідають певним критеріям, здобути освіту в Німеччині (Вайнман, 2020)

Стипендія-позика передбачає, що по закінченню своєї освіти студент зобов'язаний повернути 50% отриманих грошей, виплачуючи певні суми щоквартально. Отже, половину суми студент отримує в подарунок від держави, а половину йому необхідно повернути на найліберальніших умовах – безвідсоткові виплати протягом 20 років.

Німецька студентська спілка пропонує студентам, які постраждали від втрати роботи під час пандемії COVID-19, використати свій запас коштів із фонду Федерального фонду підтримки освіти найближчим часом, у карантинний та пост карантинний період. Як стверджує керуючий директором цього об'єднання Ахім Мейер ауф дер Хейде, у фонді студентського союзу залишилося кілька сотень мільйонів євро, які союз може тимчасово, а саме – на шість місяців, надати в розпорядження тих студентів, які втратили роботу через пандемію COVID-19, а також можуть документально підтвердити, скільки вони заробили б за останні кілька місяців.

Крім того, значна кількість німецьких університетів наразі створює спеціальні фонди допомоги студентам в умовах пандемії COVID-19, маючи на меті, щоб студенти не кидали навчання. Так, Кельнський університет створив власний фонд і зробив перший внесок до нього в розмірі 200 000 євро. На думку організаторів проекту, даної суми повинно було вистачити, щоб підтримати 250 студентів по 800 євро кожного. Однак на момент написання статті цей фонд налічував уже 400 000 євро (Lippelt, 2020). Інші університети також закликають пожертвувати та організовувати подібні програми підтримки через асоціації фінансування.

З того часу, коли Федеральний уряд полегшив німецьким громадянам доступ до так званої «допомоги на короткий час роботи» (нім. Kurzarbeitergeld) через кризу, спричинену коронавірусом, Федеральне агентство зайнятості спостерігає серед компаній та підприємств тенденцію до скорочення тривалості їх робочого дня. Якщо компанія або підприємство перебуває в незадовільній економічній формі – наприклад, тому що не має замовлень через кризу, спричинену COVID-19, – вона вдається до скорочення регулярного робочого часу і реєструє скорочений робочий день. Відповідно, працівники таких компаній мають право на отримання цієї пільги, що є аналогом фінансової допомоги по безробіттю. Але студенти, які мають тимчасову роботу (у вільний від навчання час), не можуть отримувати пільгу «допомога на короткий час роботи». Це відбувається тому, що вони, як правило, звільнені від сплати за медичну страховку, так званої «страховки по піклуванню» (нім. Pflegeversicherung) та страховки по безробіттю. Звідси випливає, що вони не мають права отримувати «допомоги на короткий час роботи».

Однак, студенти можуть звернутися до держави за кредитами, а саме – подати заявку на екстрений кредит. З 8 травня 2020 року студенти мають право звернутися до Державного банку розвитку Німеччини за початково безвідсотковим кредитом у розмірі до 650 євро на

місяць. Поточні студентські кредити цього банку, а також нові програми повинні залишатися безвідсотковими для вітчизняних студентів до кінця березня наступного, 2021-го, року.

Іноземні студенти в Німеччині зможуть отримати кредит з липня 2020 року. Традиційно Державний банк розвитку Німеччини вимагає від студентів, щоб вони починали погашати такі кредити лише після періоду очікування від 18 до 23 місяців. Міністр освіти ФРН Аня Карлічек очікує обсяг студентської позики до одного мільярда євро.

Союз освіти і науки Німеччини (GEW) розкритикував ці плани. Заступник голови цього союзу Андреас Келлер вважає недостатнім для студентів таке фінансування Державного банку розвитку; він наполягає, що студентам потрібні також спеціальні субсидії (Berliner Morgenpost, 2020). Однак, лише для тих, хто перебуває в особливо тяжкій фінансовій ситуації і не отримує жодної іншої допомоги, наприклад – від батьків. Такі студенти можуть подати заявку на субсидію від місцевого студентського союзу, яку не потрібно повертати. Із цією метою Федеральний уряд планує збільшити фонд екстреної допомоги Німецького студентського союзу на 100 мільйонів євро.

Наразі сотням тисяч працівників у Німеччині доводиться залишатися вдома, оскільки їх бізнес закритий на карантин. Серед них і значна кількість студентів, які працювали, наприклад, у барах чи ресторанах. Водночас криза, спричинена коронавірусом, серйозно вражає фермерів Німеччини: сезонним працівникам зі Східної Європи дозволяється в'їжджати в країну лише обмеженою мірою. Тому ті студенти, які згодні працювати у галузі сільського господарства, поки не відкриються їх заклади харчування, мають можливість зареєструватися на численних посередницьких платформах. Така ініціатива була висунута Федеральним міністерством харчування та сільського господарства Німеччини, а також волонтерським об'єднанням працівників сільського господарства. Зокрема, Федеральний міністр сільського господарства звернувся з відкритим листом до студентів аграрних факультетів та закладів вищої освіти з проханням допомогти у зборі врожаю (Berliner Morgenpost, 2020).

Щоправда, ідея щодо залучення до збору врожаю студентів інших спеціальностей, необізнаних у сільськогосподарській діяльності, висунута політиками, видається вдалою не всім фермерам. Однак більшість із них визнає, що цей тимчасовий захід є прийнятним виходом із ситуації, яка склалася через кризу. Крім студентів, міністр економіки ФРН Юлія Кльокнер запропонувала також залучати до сільськогосподарських робіт осіб, зайнятих у сфері гастрономії, роздрібною торгівлі тощо (Berliner Morgenpost, 2020).

Як оголошено указом Федерального міністерства освіти і досліджень, відкладення початку лекцій у німецьких університетах жодним чином не вплине на право студентів на отримання ними стипендій-позик. Студенти (незалежно від того, першокурсники вони чи вже отримують фінансування) наразі не мають побоювання, що вони не отримають грошей у квітні 2020 року. За даними Студентської спілки Німеччини (нім. Studentenwerk), самоосвіта та онлайн-дослідження також вважаються навчальною діяльністю.

Соціал-демократична партія Німеччини в даний час чинить тиск на федерального міністра освіти Анью Карлічек, вимагаючи тимчасово відкрити фонд стипендій-позик для студентів, які втратили роботу через кризу, спричинену COVID-19 (Berliner Morgenpost, 2020). Карлічек хоче лише надавати безпроцентні позики. Державні виплати для студентів можуть здійснюватися лише в тому випадку, якщо сукупний дохід їх та їхніх батьків не перевищує визначену державою суму. У випадку, якщо батьки студента, який раніше не отримував стипендію-позик, через кризу, спричинену COVID-19, стали заробляти менше, то наразі такому студенту за законом дозволяється виплата стипендії-позики. Отже, він може написати заяву на її отримання, поки дохід батьків не підніметься до попередніх показників. Перевіркою усіх даних повинен займатися територіальний офіс Федерального фонду підтримки освіти.

Ще однією проблемою, з якою стикаються студенти в цьому семестрі під час карантину через пандемію COVID-19, є неможливість підтвердити в закладі вищої освіти свій студентський квиток. Наразі багато студентів не мають змоги підтвердити свій студентський квиток, оскільки доступ до машин для перевірки квитків у приміщеннях університетів та коледжів є неможливим або студенти знаходяться далеко від свого місця навчання.

У багатьох студентів виникає проблема, що їх студентський квиток, а отже, і проїзний квиток для проїзду в громадському транспорті закінчився. Ось чому зараз у Німеччині діє державний договір про добру волю з транспортними компаніями. У більшості випадків під час проїзду в транспорті студентами використовується прострочений студентський квиток та діюче, актуальне свідоцтво про зарахування. Однак студенти повинні індивідуально перевіряти поточні правила проїзду в громадському транспорті, які обумовлені перевізником із тим університетом, де вони навчаються (Berliner Morgenpost, 2020).

Висновки

Таким чином, під час кризи, спричиненої пандемією COVID-19, виявлено дві основні особливості навчання здобувачів вищої освіти в Федеративній республіці Німеччина: перехід на дистанційне навчання та втрата більшістю студентів роботи. Шляхами подолання цієї кризи у навчальному процесі є масове запровадження для навчання різноманітних відеоплатформ, розміщення відеолекцій та електронних посібників на сайтах університетів, створення спільних груп викладачів і здобувачів вищої освіти у месенджері WhatsApp. Для підтримки німецького студентства у боротьбі з наслідками фінансової кризи запроваджена значна кількість спеціальних програм на різних рівнях: як із боку держави та федеральних земель, так і з боку самих університетів.

Бібліографічні посилання

- Вайнман, Т. (2019). Государственная стипендия в Германии станет больше. <https://www.dw.com/ru/государственная-стипендия-в-германии-станет-больше/a-17802752>
- Von Jan Koch (2020). Corona-Krise: Wie geht es für Studierende weiter? <https://www.tagesschau.de/inland/coronavirus-studierende-101.html>.
- Das müssen Studenten zur Coronavirus-Krise wissen (2020). *Berliner Morgenpost*. <https://www.morgenpost.de/vermischtes/article228834161/Das-muessen-Studenten-zur-Coronavirus-Krise-wissen.html>
- Lippelt Beate (2020). Überbrückungshilfe für Kölner Studierende. Universität zu Köln. <https://portal.uni-koeln.de/subportale/universitaetsstiftung/projekte/corona-notfallfonds>
- Von Marie von der Tann (2020). Hochschulen in der Coronakrise Die Zwangs-Digitalisierung der Universität. *WELT*. <https://www.welt.de/wirtschaft/karriere/bildung/article207658803/Hochschulen-in-der-Coronakrise-Die-Zwangs-Digitalisierung-der-Universitaet.html>

References

- Vajnman, T. (2019). Gosudarstvennaya stipendiya v Germanii stanet bilshe [The state scholarship in Germany will increase]. <https://www.dw.com/ru/государственная-стипендия-в-германии-станет-больше/a-17802752>
- Von Jan Koch (2020). Corona-Krise: Wie geht es für Studierende weiter? <https://www.tagesschau.de/inland/coronavirus-studierende-101.html>.

- Das müssen Studenten zur Coronavirus-Krise wissen (2020). *Berliner Morgenpost*.
<https://www.morgenpost.de/vermischtes/article228834161/Das-muessen-Studenten-zur-Coronavirus-Krise-wissen.html>
- Lippelt Beate (2020). Überbrückungshilfe für Kölner Studierende. Universität zu Köln.
<https://portal.uni-koeln.de/subportale/universitaetsstiftung/projekte/corona-notfallfonds>
- Von Marie von der Tann (2020). Hochschulen in der Coronakrise Die Zwangs-Digitalisierung der Universität. *WELT*.
<https://www.welt.de/wirtschaft/karriere/bildung/article207658803/Hochschulen-in-der-Coronakrise-Die-Zwangs-Digitalisierung-der-Universitaet.html>

Nitenko Olha

Features of education and funding of German students in the context of the COVID-19 pandemic

Abstract

The article identifies the peculiarities of higher education in the Federal Republic of Germany during the crisis caused by the COVID-19 pandemic. First of all, it is the transition to distance learning and the loss of most students. The ways to overcome this crisis in the educational process are described: mass introduction of various video platforms for teaching, posting video lectures and electronic textbooks on university websites, creating groups of professors and higher education students in the WhatsApp messenger.

The article notes that among the positive aspects of distance education is that both students and teachers note that it allows for discussions; among the negative – the problem of effective and adequate evaluation of the results of distance learning. Currently, German universities are allowed to take exams online only in certain disciplines (each university approves its list). Laboratory and some other specific activities will take place after the end of the quarantine period. The second feature observed during the crisis caused by the COVID-19 pandemic in Germany is big laying students who combined jobs with their studies. To support German students in the fight against the consequences of this crisis, a significant number of special programs have been introduced at various levels: both by the state and the federal states, and by the universities themselves. In particular, students can apply to state loans, namely – to apply for an emergency loan of up to 650 Euros per month. The current student loans as well as new programs should remain interest-free for domestic students until the end of March 2021. International students in Germany will be able to get a loan since July 2020. Besides, many German universities have established funds to help students affected by the crisis caused by the COVID-19 pandemic.

Keywords: video lessons, video lectures, professors, distance learning, crisis, pandemic COVID-19, students, universities.

Інформація про автора:

Нітенко Ольга

- Доктор педагогічних наук, професор
- Україна
- Воєнно-дипломатична академія імені Євгенія Березняка, професор

-
- ORCIDiD 0000-0001-73-49-4054
 - E-mail: nitenko@ukr.net

Nitenko Olha

- Doctor Habilitated in Educational Sciences, Professor
- Ukraine
- Military Diplomatic Academy named after Yevheniy Bereznyak